

**ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**

ΗΜΕΡΙΔΑ

"Οι βιβλιοθήκες χθες, σήμερα και αύριο"

Παρασκευή 19/5/2006

Ώρα Έναρξης: 09:00

lib@eugenfound.edu.gr

+30.2109469631- 2

9:00 Προσέλευση - Εγγραφές

9:45 Χαιρετισμοί

10:15 **Ρωξάνη Φέσσα**

*Τα πρώτα βήματα της βιβλιοθήκης του
Ιδρύματος Ευγενίδου.*

...πλήρες κείμενο εισήγησης

10:30 **Χαρά Μπρίντεζη**

*Η βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου
σήμερα.*

...πλήρες κείμενο εισήγησης

ΕΝΟΤΗΤΑ 1η

Προεδρείο: Σαράντος Καπιδάκης

Ο θεσμός της βιβλιοθήκης στην Ελλάδα

11:00 **Ευα Σεμερτζάκη**

*Οι Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα από την
Αρχαιότητα Μέχρι Σήμερα: σύντομη
ιστορική αναδρομή.*

...πλήρες κείμενο εισήγησης

11:20 **Δάφνη Κυριάκη - Μάνεση**

*Νομοθεσία και καθεστώς των
βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: η αντίληψη
του κράτους και η αντίληψη της
κοινωνίας.*

...πλήρες κείμενο εισήγησης

11:40

Σταματίνα Τσάφου

**ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**

ΗΜΕΡΙΔΑ

"Οι βιβλιοθήκες χθες, σήμερα και αύριο"
Παρασκευή 19 Μαΐου

11:20

Δάφνη Κυριάκη - Μάνεση

*Νομοθεσία και καθεστώς των
βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: η αντίληψη
του κράτους και η αντίληψη της
κοινωνίας.*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι βιβλιοθήκες, παρά τη μακριά τους ιστορία, παρουσιάζονται ως θεσμός με ελάχιστες εκφάνσεις, αντικατοπτρίζοντας τις αντιλήψεις των κοινωνιών που τις οριοθετούν κάθε φορά αλλά και σκιαγραφώντας το κοινό που σε πείσμα των καιρών και των συνθηκών τις επιβάλλει. Στην εργασία που ακολουθεί εξετάζεται η αντίληψη της κοινωνίας -που ουσιαστικά επιβάλλει το θεσμό- και η αντίληψη του κράτους, το οποίο ως αποδέκτης των κοινωνικών αιτημάτων καλείται να λειτουργήσει και να θεσμοθετήσει υιοθετώντας τις απαιτήσεις της κοινωνίας αλλά και τις δικές του οπτικές, οικονομικές και πολιτικές πραγματικότητες.

Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται οι νομοθεσίες βιβλιοθηκών στην Ελλάδα του 20ου και 21ου αιώνα και αντιστοιχίζονται οι αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τις εθνικές και διεθνείς πραγματικότητες του χώρου. Τέλος, επιχειρείται μια διερεύνηση της κρατικής αντίληψης για το θέμα των βιβλιοθηκών, όπως αυτή διαμορφώνεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες και εξετάζεται η κρατική συμμετοχή στη διαμόρφωση μιας ενιαίας πολιτικής που να εκφράζει τη δυναμική και το όραμα του θεσμού. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αντίληψη που επιζητεί να διαμορφώσει το κράτος σήμερα

μέσα από την πρόκληση της κοινωνίας της πληροφορίας, τον διαρκώς μεταβαλλόμενο ρόλο των βιβλιοθηκών και του επαγγέλματος γενικότερα αλλά και μέσα από την αναγνώριση του δικαιώματος των πολιτών στην πληροφόρηση, τον ηλεκτρονικό αλφαριθμητισμό και την πρόσβαση στην πληροφορία, τη μόρφωση, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και τα πολιτιστικά αγαθά.

Νομοθεσία και Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα:

Η Αντίληψη του Κράτους και η Αντίληψη της Κοινωνίας

Δάφνη Κυριάκη- Μάνεση, δρ

Αθήνα, Ίδρυμα Ευγενίδου, Βιβλιοθήκη 19/5/2006

Οι βιβλιοθήκες, παρά τη μακριά τους ιστορία, παρουσιάζονται ως θεσμός με ελάχιστες εκφάνσεις, αντικατοπτρίζοντας τις αντιλήψεις των κοινωνιών που τις οριοθετούν κάθε φορά αλλά και σκιαγραφώντας το κοινό που σε πείσμα των καιρών και των συνθηκών τις επιβάλλει. Στην εργασία που ακολουθεί εξετάζεται η αντίληψη της κοινωνίας -που ουσιαστικά επιβάλλει το θεσμό- και η αντίληψη του κράτους, το οποίο ως αποδέκτης των κοινωνικών αιτημάτων καλείται να λειτουργήσει και να θεσμοθετήσει υιοθετώντας τις απαιτήσεις της κοινωνίας αλλά και τις δικές του οπτικές, οικονομικές και πολιτικές πραγματικότητες.

Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται οι νομοθεσίες βιβλιοθηκών στην Ελλάδα του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα και αντιστοιχίζονται οι αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τις εθνικές και διεθνείς πραγματικότητες του χώρου. Τέλος, επιχειρείται μια διερεύνηση της κρατικής αντίληψης για το θέμα των βιβλιοθηκών, όπως αυτή διαμορφώνεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες και εξετάζεται η κρατική συμμετοχή στη διαμόρφωση μιας ενιαίας πολιτικής που να εκφράζει τη δυναμική και το όραμα του θεσμού.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αντίληψη που επιζητεί να διαμορφώσει το κράτος σήμερα μέσα από την πρόκληση της κοινωνίας της πληροφορίας, τον διαρκώς μεταβαλλόμενο ρόλο των βιβλιοθηκών και του επαγγέλματος γενικότερα αλλά και μέσα από την αναγνώριση του δικαιώματος των πολιτών στην πληροφόρηση, τον ηλεκτρονικό αλφαριθμητισμό και την πρόσβαση στην πληροφορία, τη μόρφωση, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και τα πολιτιστικά αγαθά.

σχολικών βιβλιοθηκών¹. Η πρώτη αυτή κίνηση θεσμοθετεί το καθεστώς ένταξης της βιβλιοθήκης μέσα στο σχολείο και τη δένει με την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο προβληματισμός για τα βιβλία που θα περιέχει και το πώς αυτά αντικατοπτρίζουν και ενισχύουν το αναλυτικό πρόγραμμα της εκπαίδευσης εκφράζεται αμέσως με το διάταγμα που ακολουθεί λίγες μέρες αργότερα και ουσιαστικά συνοδεύει το θεσμικό πλαίσιο που οριοθετήθηκε. Το διάταγμα «περί του είδους και της ποσότητας των χορηγουμένων παρά της κυβερνήσεως βιβλίων εις τα σχολεία του κράτους» επίσης του 1835² προσπαθεί να καθορίσει τον τρόπο προμήθειας των βιβλίων αλλά και να επιβάλλει το είδος τους σύμφωνα με το σχολικό πρόγραμμα. Είναι γνωστό ότι τα δύο αυτά σημεία αποτέλεσαν και σήμερα την αιχμή του δόρατος για τον εκδοτικό κόσμο και το Υπουργείο Παιδείας. Τι όμως πραγματικά συνέβη όλα αυτά τα χρόνια στη σχολική βιβλιοθήκη και γιατί ο θεσμός κυρίως δεν επεκράτησε, δεν απέκτησε το κύρος που του άξιζε και δεν εντάχθηκε στην εκπαιδευτική διαδικασία από την απαρχή του; Πως οι Έλληνες με μια παράδοση βιβλιοθηκών στις κοινότητες, όπως τη Δημητσάνα, τη Ζαγορά, την Ανδρίτσαινα, τα Γιάννενα, τις βιβλιοθήκες των Επτανήσων καταλήγουν να αποσυνδέουν τη βιβλιοθήκη από την εκπαίδευση για να φτάσουμε σταδιακά αλλά σταθερά σε μια πλήρη αποξένωσή της από τη μαθησιακή διαδικασία; Πως κατέληξε ο θεσμός να σημαίνει συχνά σε όλα τα νεότερα μεταπολεμικά χρόνια για τη χώρα μας μερικά ντουλάπια στα γραφεία του διδακτικού προσωπικού με τους λίγους τόμους των εγκυκλοπαιδειών, των λεξικών και των ελάχιστων ψυχαγωγικών βιβλίων;

Πως ενώ ο θεσμός επανέρχεται σε μια προσπάθεια να ενισχυθεί νομικά με το ν. 1685 άρθρο 43 του (1959) όπου οριοθετείται εκ νέου και τονίζεται η λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών δεν πετυχαίνει να εδραιωθεί ούτε να αποτελέσει κομμάτι της εκπαίδευσης.

¹ Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος αρ. 20, 16/12/1835, σ.85.

² Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος αρ. 21, 20/12/1835, σ.91-92

Νομοθεσία και Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα: Η αντίληψη του Κράτους και η Αντίληψη της Κοινωνίας

Δάφνη Κυριάκη-Μάνεση, δρ

Αθήνα, Ίδρυμα Ευγενίδου, Βιβλιοθήκη 19/5/2006

Οι Βιβλιοθήκες στη χώρα μας, παρά τη μακριά τους ιστορία, παρουσιάζονται ως θεσμός με ελάχιστες εκφάνσεις, αντικατοπτρίζοντας τις αντιλήψεις των κοινωνιών που τις οριοθετούν κάθε φορά, αλλά και σκιαγραφώντας το κοινό που σε πείσμα των καιρών και των συνθηκών τις επιβάλλει. Στην εργασία που ακολουθεί εξετάζεται η αντίληψη της κοινωνίας – που ουσιαστικά επιβάλλει το θεσμό- και η αντίληψη του κράτους, το οποίο ως αποδέκτης των κοινωνικών αιτημάτων καλείται να λειτουργήσει και να θεσμοθετήσει υιοθετώντας τις απαιτήσεις της κοινωνίας αλλά και τις δικές του οικονομικές και πολιτικές πραγματικότητες.

Η διατύπωση της άποψης ότι οι βιβλιοθήκες έχουν μικρή παρουσία στην κρατική μηχανή στηρίζεται από μια σειρά στοιχείων, όπως ο μικρός αριθμός εργαζομένων σε αυτές, οι αναλογικά ελάχιστες χρηματοδοτήσεις, οι ελλείψεις σε κτίρια και εξοπλισμό, το παρωχημένο υλικό τους, τα χρόνια διοικητικά προβλήματά τους ως συνέπεια της διαφορετικότητας του νομικού καθεστώτος τους και την αδυναμία της τοπικής αυτοδιοίκησης να ασκήσει ουσιαστικές παρεμβάσεις αλλά και το νομοθετικό τους πλαίσιο που για μια διάρκεια περίπου 90 ετών είχε μόνο δύο σημαντικές αλλαγές που στόχευαν η μία στην ίδρυση/ δημιουργία και η μία στον εκσυγχρονισμό.

Νομοθεσία και Αντιλήψεις για τις Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα

Αν κοιτάξουμε συγκεκριμένα αυτές τις παρουσίες της νομοθεσίας θα δούμε ότι: Η αναγκαιότητα της σχολικής βιβλιοθήκης αναγνωρίστηκε από τις αρχές του νεοελληνικού κράτους όταν ο Καποδίστριας έφτιαχνε σχολείο και βιβλιοθήκη στην Αίγινα και όταν οι Βαυαροί του Όθωνα το 1835 εξέδιδαν το πρώτο διάταγμα ίδρυσης

Αναφέρουμε συγκεκριμένα «σε κάθε σχολείο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λειτουργεί σχολική βιβλιοθήκη για χρήση των μαθητών, του διδακτικού προσωπικού και των κατοίκων της έδρας και της περιοχής του σχολείου». Όλες οι επόμενες νομικές αναφορές αφορούν αποκλειστικά τον τρόπο εμπλουτισμού της συλλογής και των εκπροσώπων που συμμετέχουν στις επιτροπές που ασχολούνται με το συγκεκριμένο θέμα. Το ίδιο ισχύει και για το άρθρο 13 του 2003³.

Για την κατηγορία των σχολικών βιβλιοθηκών θα έλεγα ότι οι σχολικές βιβλιοθήκες είναι ο θεσμός που επανέρχεται με τη μεγαλύτερη συχνότητα στη νομοθεσία μια και επανεμφανίζεται κατά περιόδους. Η εμφάνισή του όμως είναι αποσπασματική με διάσπαρτα άρθρα που αφορούν θέματα που απασχολούν τον εμπλουτισμό της συλλογής και όχι ως ένα ενιαίο νομοθέτημα που να αντιμετωπίζει διεξοδικά τη σχολική βιβλιοθήκη ως οντότητα και ως θεσμό. Τα εγχειρήματα ένταξής της στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ διατυπώνεται η πρόθεση δεν υπάρχει η διαδικασία εφαρμογής ούτε η αντιστοίχισή του με τη νομοθεσία που διέπει την εκπαιδευτική διαδικασία.

Αν κοιτάξουμε τώρα τη νομοθεσία που αφορά τις δημόσιες βιβλιοθήκες το θέμα δείχνει να αντιμετωπίζεται συνολικά και να παίρνει ενιαία μορφή και υπόσταση με το νόμο 1362 «Περί ιδρύσεως, ανασυγκροτήσεως και ενιαίας οργανώσεως των ανά το κράτος βιβλιοθηκών»⁴.

Οι ιστορικές συγκυρίες διαγράφονται στη νομοθεσία κυρίως των Δημοσίων Βιβλιοθηκών, όπου το πνεύμα ανοικοδόμησης της χώρας μετά τον πόλεμο δίνει στο νόμο ένα μεγαλόπνοο σχέδιο «λαϊκών» Βιβλιοθηκών με αποδέκτες όλους τους πολίτες της χώρας και το οποίο αντικατοπτρίζει τις πρώτες διατυπώσεις του μανιφέστου της Unesco για τις βιβλιοθήκες που μόλις είχε πρωτοβγεί. Έντονα επίσης είναι τα στοιχεία της μέριμνας για την αποκατάσταση των καταστροφών που υπέστησαν οι βιβλιοθήκες στη διάρκεια του πολέμου και το πνεύμα διαφύλαξης της πνευματικής κληρονομιάς. Ισχυρό στοιχείο αποτελεί η προσπάθεια του νομοθέτη να δημιουργήσει μηχανισμό συνοχής των Βιβλιοθηκών της χώρας. Στοιχεία όπως η ενιαία οργάνωση των βιβλιοθηκών, το Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών και οι Ενιαίοι Κατάλογοι αναδεικνύουν την «πνοή και το

³ παράγραφο 18, άρθρο 13, Ν. 3149/ 2003 ΦΕΚ 141, τ. Α, 10/6/2003.

⁴ ν. 1362/ 1949 (ΦΕΚ 337, 29/11/1949, τομ. Α).

διοικητικό ήθος» που διαγράφεται στη νομοθεσία αυτή μεταφέροντας στοιχεία από το όραμα συνεργασίας του νομοθέτη μέσα στις πρακτικές τους εφαρμογές.

Πιστεύω πως η ευρύτητα και το διοικητικό ήθος αυτού του νόμου λειτούργησαν ως παράγοντας συνοχής και «κράτησαν» τις δημόσιες βιβλιοθήκες της χώρας ακόμα και σε εποχές αδιαφορίας, οικονομικής στενότητας και λογοκριτικών περιορισμών.

Αν κοιτάξουμε τώρα τη νομοθετική διαδρομή της Εθνικής Βιβλιοθήκης βλέπουμε ότι όλη η αντιμετώπιση του κύριου φορέα της εθνικής μας γραπτής παρακαταθήκης είναι ένα αποτέλεσμα ανάγκης και συνθήκης. Ο νόμος του 1920⁵ και το βασιλικό διάταγμα του 1921⁶ που τον συνοδεύει θέτουν τις βάσεις για τη λειτουργία και τη διοικητική διάρθρωση της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Οι δύο αυτές νομοθετικές πράξεις είναι απόρροια της ακόμα σχετικά πρόσφατης εγκατάστασης της Εθνικής Βιβλιοθήκης στο νέο τότε κτίριό της στην οδό Πανεπιστημίου και εκφράζουν τη γενικότερη ευφορία και ελπιδοφόρο διάθεση μιας ουσιαστικότερης αναδιοργάνωσης. Παρόλα αυτά περιορίζονται στο να δημιουργήσουν έναν οργανισμό διοίκησης και λειτουργιών με αγκυλωτικές διαδικασίες και «λόγιο» χαρακτήρα. Γίνεται περιγραφή λειτουργιών και δημοσιοϋπαλληλικών θέσεων χωρίς όμως διατύπωση σκοπού και προοπτικών, χωρίς ανοίγματα στην επερχόμενη εξέλιξη. Το ίδιο ισχύει και για το κείμενο του νόμου του 1943⁷ που δε συνιστά κείμενο σχεδιασμού ή προοπτικών για την Εθνική Βιβλιοθήκη. Είναι ένα κείμενο καθαρά ρυθμιστικό που απλά αντικαθιστούσε παλαιότερες διατάξεις. Τέθηκε σε ισχύ το 1943 στη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής και αντικατοπτρίζει το πνεύμα της εποχής: οι λειτουργίες περιορίζονται στην απόλυτη αναγκαιότητα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι νομοθεσίες αυτές του 1921 και του 1943 της Εθνικής Βιβλιοθήκης και του 1949 για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες διάρκεσαν πολύ περισσότερο από ότι θα περίμενε κανείς. Η χώρα μας περνάει όλη τη μεταπολεμική περίοδο χωρίς να αναθεωρήσει τη νομοθεσία της γερμανικής κατοχής που αφορά την Εθνική Βιβλιοθήκη, χωρίς να εκσυγχρονίσει το πλαίσιο λειτουργίας στις δεκαετίες του 70 και του 80, ίσως γιατί εμείς όλοι μας ως λαός δε δίναμε τη σημασία που έπρεπε στο θεσμό, δεν αξιοποιούσαμε όσο έπρεπε τον πλούτο και τη δυνατότητα που είχαμε στη διάθεσή μας. Θα χρειαστεί μια ολόκληρη αναγέννηση του θεσμού σε διεθνές επίπεδο για να μας

⁵ Ν. 2386, 24/6/1920, ΦΕΚ 147, τ.Α, 24/6/1920

⁶ Β.Δ. 31/8/1921, ΦΕΚ 177, τ. Α.

⁷ Ν. 814, 1943, ΦΕΚ .. τ. Α, 28/10/1943

αφυπνίσει και να μας φέρει μπροστά στην αναγκαιότητα αναγνώρισης, αναβάθμισης και τελικά αναδιοργάνωσης του θεσμού.

Η διεθνής αντίληψη για τις Βιβλιοθήκες και η επίδρασή της στην Ελληνική Νομοθεσία: 21^{ος} αιώνας

Οι διεθνείς αντιλήψεις για τις Βιβλιοθήκες ήταν φυσικό να έχουν αντίκτυπο και να επιδράσουν στο θεσμό και στη χώρα μας. Η ελληνική κοινωνία είναι ενεργός αποδέκτης των μηνυμάτων αυτών και αυτό φαίνεται από μια σειρά ενεργειών όπως η δημιουργία των σχολικών βιβλιοθηκών, η αναβάθμιση μέσω προγραμμάτων των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, η δημιουργία των κινητών βιβλιοθηκών, η καθιέρωση της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης και η διαμόρφωση επαγγελματιών.

Ο προσανατολισμός των βιβλιοθηκών τις τελευταίες δεκαετίες σε διεθνές επίπεδο προς μια κατεύθυνση πληροφοριακή και ενημερωτική, ώθησε στη ραγδαία ανάπτυξή τους. Η διεθνής πρακτική έχει πλέον δείξει ότι σήμερα η βιβλιοθήκη δεν καλύπτει μόνο ανάγκες γνώσης και ψυχαγωγίας, αλλά παρέχει τις συνθήκες για την αναζήτηση και εξασφάλιση ζωτικών πληροφοριών που ο πολίτης έχει ανάγκη στην καθημερινότητά του. Παράλληλα, ο πολιτιστικός και εκπαιδευτικός ρόλος της βιβλιοθήκης ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο από τη νέα αυτή αντίληψη, καθώς διαμορφώθηκε ένα νέο αναγνωστικό κοινό, πολυπληθέστερο και απαιτητικότερο, το οποίο επέκτεινε τις δραστηριότητές της. Η παροχή ενήμερης και αξιόπιστης πληροφόρησης στο ευρύτερο κοινό, δημιούργησε ένα νέο τύπο αναγνώστη, όπως και ένα νέο τύπο βιβλιοθήκης, ο οποίος πρέπει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του κοινού και τις προκλήσεις των εξελίξεων.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ανοδική πορεία των βιβλιοθηκών των τελευταίων δεκαετιών στο διεθνή χώρο υπήρξε αποτέλεσμα δύο καίριων παραγόντων: α) της εξέλιξης της τεχνολογίας και β) της εκτεφρασμένης ανάγκης των πολιτών για τα αγαθά της γνώσης και της πληροφορίας. Οι βιβλιοθήκες μετατρέπονται πλέον από νεκροί μνημειακοί χώροι περιορισμένης χρήσης σε ζωτικούς χώρους πληροφόρησης, ενημέρωσης, μόρφωσης και εκπαίδευσης. Ανανεώνονται μέσα από την αλλαγή του ρόλου τους και ενισχύονται οι δραστηριότητές τους από τις εφαρμογές των τεχνολογιών πληροφόρησης.

Παράλληλα, οι κοινωνικο-οικονομικές δομές που σχηματίστηκαν, ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης των ίδιων των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών, είχαν ως αποτέλεσμα το σχηματισμό της «κοινωνίας της πληροφορίας και της γνώσης». Η νέα αυτή πραγματικότητα προέβαλε επιτακτική την ανάγκη ένταξης κατά το δυνατό μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού των πολιτών σε αυτή, ώστε να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τα νέα κοινωνικο-οικονομικά και εκπαιδευτικά δεδομένα που διαμορφώνονται από τις νέες δομές.

Προέκυψε ότι προκειμένου να επιτευχθεί αυτό υπήρχε η ανάγκη δημιουργίας σημείων πρόσβασης στην πληροφορία γενικότερα και στο δίκτυο ειδικότερα για όλες τις μερίδες του πληθυσμού, ανεξάρτητα από μορφωτικό, οικονομικό, κοινωνικό ή ηλικιακό πλαίσιο.

Διαπιστώθηκε δε ότι η παρεχόμενη πληροφορία και γνώση, για να μπορεί να είναι προσιτή χρήζει της στοιχειώδους οργάνωσης και των βασικών μηχανισμών απόδοσής της. Προκειμένου να καλυφθούν αυτές οι ανάγκες, οι σύγχρονες κοινωνίες στράφηκαν σε υπάρχοντες οργανισμούς που ήδη παρείχαν ανάλογες υπηρεσίες. Η πρακτική αυτή επέτρεψε να οικοδομήσουν πάνω σε υπάρχοντα συστήματα, να αναβαθμίσουν θεσμούς και να διευρύνουν παρεχόμενες υπηρεσίες. Οι Βιβλιοθήκες παραδοσιακά είναι οι χώροι που συγκεντρώνουν, οργανώνουν και αποδίδουν στο κοινό πληροφορία και γνώση. Ήταν λοιπόν φυσικό να κριθεί ότι αποτελούν τους πιο ενδεδειγμένους χώρους για το νέο αυτό ρόλο, ο οποίος ουσιαστικά αποτέλεσε διεύρυνση των ήδη διατυπωμένων σκοπών και στόχων τους.

Με βάση τη νέα αυτή αντίληψη ο θεσμός των Βιβλιοθηκών όχι μόνο απόκτησε ένα διευρυμένο χαρακτήρα αλλά κλήθηκε να ανταποκριθεί σε νέες συνθήκες και δεδομένα, όπως και σε ένα πολυπληθέστερο κοινό με μεγαλύτερες απαιτήσεις για υπηρεσίες, ποιότητα και απόδοση.

Νομοθεσία και Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα τον 21^ο αιώνα

Ο αντίκτυπος αυτός στη χώρα μας πέρα από τις αλλαγές που σημειώνονται σε κάθε επίπεδο, επέβαλε πλέον την εξέταση του νομοθετικού πλαισίου. Σε κάθε περίπτωση είναι δεδομένο ότι οι συγκυρίες είχαν πλέον αλλάξει και η νομοθετική

αλλαγή ήταν πλέον αναγκαιότητα. Η νομοθεσία του 2003⁸ έρχεται να λειτουργήσει ως εργαλείο μετασχηματισμού και ανάδειξης της νέας αντίληψης για το ρόλο των βιβλιοθηκών στο σύνολό τους, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της εποχής και, στις σύγχρονες προδιαγραφές. Η νομοθετική αυτή παρέμβαση αποτελούσε φυσική συνέπεια της εξέλιξης – κοινωνικής, τεχνολογικής, διοικητικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής – καθώς λαμβάνονταν υπόψη οι αντικειμενικοί παράγοντες και η δυναμική που υπαγόρευαν οι δυνατότητες του χώρου και η ανάπτυξη των αντίστοιχων οργανισμών στη διεθνή κοινότητα. Παράλληλα, η παλαιότητα των νόμων που ήταν σε ισχύ του 1943 και 1949 αντίστοιχα για την Εθνική Βιβλιοθήκη και τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες δημιουργούσε διοικητικά και λειτουργικά προβλήματα στους οργανισμούς.

Η νομοθεσία του 2003 αναγνώρισε ότι η αναγκαιότητα αναβάθμισης του συνόλου του θεσμού των Βιβλιοθηκών στη χώρα μας αποτελούσε όχι μόνο προϋπόθεση αλλά ουσιαστικό στοιχείο υποδομής για τη λειτουργία και την εξέλιξή τους. Έτσι, θεσμοθετημένα πλέον οι Βιβλιοθήκες παρέχουν σήμερα μια σειρά υπηρεσιών στους πολίτες οι οποίες απαρτίζονται από:

- α) υπηρεσίες πληροφοριακές, ενημερωτικές
- β) υπηρεσίες αναγνωστηρίου και πρόσβασης στο δίκτυο
- γ) υπηρεσίες σύνδεσης και πρόσβασης σε άλλα πληροφοριακά κέντρα τοπικού, εθνικού, κοινοτικού και διεθνούς επιπέδου
- δ) υπηρεσίες δανειστικές και υποστηρικτικές σε έρευνα και εκπαιδευτική διαδικασία
- ε) ειδικευμένες υπηρεσίες σε παιδιά και έφηβους ανάλογες προς το σκοπό τους
- στ) υπηρεσίες σε ειδικές ομάδες πληθυσμού (μειονότητες, άτομα με ειδικές ανάγκες, υπηρεσίες σε φυλακές, νοσοκομεία, κλπ)
- ζ) υποστήριξη της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες και τις μορφές της (σχολεία, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, δια βίου εκπαίδευση, κλπ)
- η) πολιτιστικές, μορφωτικές και εκδοτικές δραστηριότητες
- θ) διάχυση των παραπάνω υπηρεσιών μέσω παραρτημάτων και κινητών μονάδων.

⁸ Ν. 3149/ 2003, ΦΕΚ 141, τ. Α, 10/6/2003.

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες καλύπτουν γεωγραφικά όλη τη χώρα, καθώς βρίσκονται κυρίως σε πρωτεύουσες νομών ή σε κομβικές πόλεις και σε συνδυασμό με τα παραρτήματα και τις κινητές τους μονάδες εξυπηρετούν την ευρύτερη περιοχή τους. Επίσης, μπορούν να διεκδικήσουν ανάλογες κτιριακές υποδομές, εξοπλισμό, συνδέσεις με το δίκτυο, σύγχρονο αλλά και ιστορικό υλικό σε κάθε τομέα της γνώσης και της επιστήμης.

Τα παραπάνω στοιχεία συνθέτουν οργανισμούς που μπορούν και πρέπει να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στην εκπαίδευση, μόρφωση και πληροφόρηση των πολιτών και να αποδίδουν στο κοινωνικό σύνολο ένα μοναδικό φορέα εξυπηρέτησης αναγκών μη καλυπτόμενων από άλλες πηγές.

Στη χώρα μας, υπάρχει διαπιστωμένη ανάγκη αυτών των υπηρεσιών σε πολλαπλά σημεία της χώρας και η λειτουργική και διοικητική αναβάθμισή τους αποτελεί καίρια προϋπόθεση ώστε να μπορέσουν να αξιοποιηθούν οι υπάρχουσες υποδομές.

Παρατηρείται επίσης η επιτακτική ανάγκη συνεργασίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο όλων των πληροφοριακών οργανισμών –όπως είναι οι βιβλιοθήκες– και η δημιουργία μιας κοινής γλώσσας επικοινωνίας σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, πράγμα το οποίο απουσίαζε από τη χώρα μας και έπρεπε να αποκτήσει θεσμικό χαρακτήρα.

Η χρήση των βιβλιοθηκών για την κάλυψη όλων των προαναφερόμενων στοιχείων είναι πλέον εδραιωμένη στις ευρωπαϊκές χώρες, ενώ στη χώρα μας η εξέλιξη έγινε με αργότερους ρυθμούς κυρίως λόγω παγιωμένων αντιλήψεων και περιορισμών που προέκυπταν από το θεσμικό, λειτουργικό και διοικητικό πλαίσιο των βιβλιοθηκών.

Επισημαίνεται ακόμα ότι ο εκσυγχρονισμός του θεσμού των βιβλιοθηκών αποσκοπούσε και ουσιαστικά στόχευε στη στελέχωσή τους με αντίστοιχες ειδικότητες που να μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις. Συγκεκριμένα, ειδικότητες που κατά τη σύνταξη των νόμων το 1943 και το 1949 δεν υπήρχαν, όπως οι βιβλιοθηκονόμοι και οι πληροφορικοί, καίριες ειδικότητες για τον κλάδο και την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών έπρεπε επιτακτικά πλέον να συμπεριληφθούν και να προταχθούν. Πιστεύω ότι σε μεγάλο βαθμό, η έλλειψη

στελέχωσης με ειδικευμένο δυναμικό υπήρξε κατ' εξοχήν η τροχοπέδη των ελληνικών βιβλιοθηκών. Πιστεύω ακόμα πως η σταδιακή στελέχωση με ειδικότητες θα ενισχύσει τόσο τη λειτουργία των βιβλιοθηκών όσο και το θεσμό.

Πέρα από τα προαναφερόμενα που αφορούν τη στελέχωση, εξετάζοντας το νόμο του 2003 για τις δημόσιες βιβλιοθήκες παρατηρούμε ότι αφορά κυρίως σε θέματα διεύρυνσης του ρόλου των βιβλιοθηκών ώστε να αναδεικνύεται ο ενημερωτικός, πληροφοριακός και εκπαιδευτικός τους χαρακτήρας. Παράλληλα ενισχύεται ο θεσμός, ώστε να προκύπτει η χρήση των βιβλιοθηκών από το κοινό για ανάλογες προς το σκοπό τους υπηρεσίες. Επιδιώκεται επίσης η εξέλιξη των βιβλιοθηκών προς όφελος της εκπαίδευσης και των κοινωνικών δομών, και γίνεται προσπάθεια να συμβαδίσει η χώρα στον τομέα των βιβλιοθηκών με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής και της Διεθνούς Κοινότητας. Η έννοια της συνοχής των βιβλιοθηκών που προϋπήρχαν στο νόμο του 1949 και στόχευαν σε μια ενιαία πολιτική βιβλιοθηκών διατηρήθηκαν και ενισχύθηκαν.

Ανάλογα αντιμετωπίζεται και η Εθνική Βιβλιοθήκη η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο του νέου αυτού γίγνεσθαι. Ως κέντρο συγκέντρωσης, διατήρησης και οργάνωσης της γραπτής μνήμης του έθνους καλείται με το νόμο του 2003 να παίζει πρωταγωνιστικό και καθοδηγητικό ρόλο στο χώρο των Βιβλιοθηκών. Η Εθνική Βιβλιοθήκη παρέχει μια σειρά υπηρεσιών που εστιάζονται κυρίως:

- α) στη συγκέντρωση όλης της γραπτής εκδοτικής παραγωγής της χώρας ανεξαρτήτως μορφής ή υλικού καταγραφής της
- β) στη συντήρηση και διατήρηση του υλικού που συγκεντρώνει
- γ) στην οργάνωση και δημιουργία καταλόγων του υλικού
- δ) στην παραγωγή της Εθνικής Βιβλιογραφίας
- ε) στην παροχή υπηρεσιών μέσω των αναγνωστηρίων της
- στ) στην παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών στην έρευνα, τον πολιτισμό και την εκπαίδευση
- στ) σε εκδοτική δραστηριότητα.

Από τη μελέτη του διεθνούς χώρου προέκυψε επίσης και αποτυπώθηκε στο νόμο του 2003 η αναγκαιότητα συνεργασίας της Εθνικής Βιβλιοθήκης με τις

Εθνικές Βιβλιοθήκες των Ευρωπαϊκών Κρατών. Η συνεργασία αυτή αποτελεί κοινό στόχο όλων, όπως επίσης αποτελεί κοινό τόπο και το ότι πρέπει να συμβαδίζει με αυτές ως προς την ανάπτυξη των λειτουργιών, την ανάληψη του ηγετικού της ρόλου και την απαιτούμενη εξέλιξή της στο χώρο των ψηφιακών δεδομένων και των αυτοματοποιήσεων.

Ολοκληρώνοντας θα ήθελα να κάνω μια παρατήρηση για τη σχέση των αντιλήψεων των κοινωνιών και την έκφρασή τους στη νομοθεσία. Αν εξετάσουμε το μανιφέστο της UNSECO και IFLA για τις σχολικές βιβλιοθήκες⁹- κείμενο έκφρασης αντιλήψεων του διεθνούς κοινωνικού γίνεσθαι - βλέπουμε την εξής πρόταση για τον κεντρικό τους σκοπό «στοχεύουν στην ανάπτυξη και την υποστήριξη της συνήθειας της ανάγνωσης στα παιδιά, τη χαρά και τη μάθηση και τη χρήση των βιβλιοθηκών για όλη την υπόλοιπη ζωή τους».

Σε ότι αφορά την υποστήριξη της συνήθειας της ανάγνωσης, πρέπει να πούμε ότι στην εποχή που ζούμε οι βασικές δεξιότητες που διδάσκει το σχολείο δηλαδή γραφή και ανάγνωση είναι περισσότερο απαραίτητες παρά ποτέ. Ο σημερινός άνθρωπος, προκειμένου να επιβιώσει στις σύγχρονες κοινωνίες, έχει ανάγκη οπωσδήποτε να διαβάσει και να κατανοεί αυτό που διαβάζει με σχετική ταχύτητα και ευχέρεια ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται σε βασικές επιταγές του συστήματος ζωής μας. Για παράδειγμα, δρόμοι και σήμανση, προϊόντα τροφής κλπ. Και αν το σχολείο δίνει μέσα από την τυπική εκπαίδευση τη βάση των δεξιοτήτων αυτών η βιβλιοθήκη είναι αυτή που την ενισχύει και τη βελτιώνει. Έτσι, καταλήγουμε σήμερα να λέμε ότι η ανταγωνιστικότητα ενός ατόμου στην κοινωνία και στην αγορά εργασίας έχει κατά πολύ να κάνει με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων αυτών. Στηριγμένες σε αυτή την άποψη πολλές από τις χώρες της δυτικής Ευρώπης και η Βόρεια Αμερική θεωρούν ότι η ύπαρξη Βιβλιοθήκης και μάλιστα σχολικής αποτελεί υποχρέωση της πολιτείας. Η διατύπωση

⁹ IFLA/ UNESCO, School Library Manifesto, 2000.

λοιπόν αυτής της άποψης στο μανιφέστο όχι μόνο δεν είναι τυχαία αλλά είναι κομβική ως προς το θεσμικό πλαίσιο που πρέπει να οδηγηθούν οι βιβλιοθήκες.

Ανάλογα στο μανιφέστο των λαϊκών βιβλιοθηκών IFLA και UNESCO διατυπώνουν την ισχυρή πεποίθηση ότι «η επαρκής εκπαίδευση και η ελεύθερη και απεριόριστη πρόσβαση στη γνώση, τη σκέψη, την κουλτούρα και την πληροφορία είναι απαραίτητες προϋποθέσεις της δημοκρατίας»¹⁰. Το μέσο απόδοσης αυτών των βασικών στοιχείων είναι οι βιβλιοθήκες. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι το μανιφέστο αυτό, όπως και τα προγενέστερα εκφράζουν κάθε φορά την εξέλιξη των απόψεων για τον «κοινωνικό» ρόλο των βιβλιοθηκών είναι κατανοητό ότι ουσιαστικά αποτελεί αποτέλεσμα των κοινωνικών ρευμάτων της κάθε εποχής. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι ο ρόλος αυτός στο τελευταίο μανιφέστο παρουσιάζει μια μεγαλύτερη προσέγγιση προς την αναγκαιότητα της πληροφορίας και είναι αποτέλεσμα των συζητήσεων για την κοινωνία της πληροφορίας και την κοινωνία της γνώσης. Η αντίληψη των κοινωνιών για το δικαίωμα του πολίτη στην πληροφορία και τη γνώση πηγάζει από την πεποίθηση ότι η γνώση στοχεύει στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και στην κάθε είδους εξέλιξη του ανθρώπου είτε αυτή είναι οικονομική, είτε είναι πολιτιστική ή ηθική. Αποτελεί δηλαδή μηχανισμό εξέλιξης και μηχανισμό αναπτυξιακής διαδικασίας. Με βάση αυτό η εξασφάλιση διάθεσης της πληροφορίας και της γνώσης είναι υποχρέωση της πολιτείας και η πρόσβαση σε αυτή αποτελεί δικαίωμα του πολίτη.

¹⁰ IFLA/ UNESCO, Public Library Manifesto, 1994.

Νομοθεσία και Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα:

Η αντίληψη του Κράτους και η Αντίληψη της Κοινωνίας

*Δάφνη Κυριάκη-Μάνεση, δρ
Τακτική Αν. Καθηγήτρια, ΑΤΕΙ Αθηνών*

Η παρουσία των Βιβλιοθηκών στην ελληνική νομοθεσία

- Σχολικές Βιβλιοθήκες
- Δημόσιες (λαϊκές) Βιβλιοθήκες
- Εθνική βιβλιοθήκη

Σχολικές Βιβλιοθήκες

- Από τον Όθωνα στον 21^ο αιώνα: Οι προβληματισμοί μιας συλλογής

Δημόσιες Βιβλιοθήκες

- 20^{ος} αιώνας: Ήθος και όραμα
- 21^{ος} αιώνας: Ακούγοντας τα μηνύματα των καιρών

Εθνική Βιβλιοθήκη

- 20^{ος} αιώνας: Ρυθμίσεις
- 21^{ος} αιώνας: Εκσυγχρονισμός

Η Βιβλιοθήκη ως θεσμός

- Η αναγκαιότητα της πληροφορίας
- Το δικαίωμα στη γνώση
- Η υποχρέωση της πολιτείας